

VALGPROGRAM

PARTIET SENTRUM INNLANDET

Fylkestingsvalget 2023

Innhold

PARTIET SENTRUM INNLANDET, HOVEDSAKER	2
1. Utenforskap, mangfold og bærekraftsmål	3
1.1 Fellesskap, inkludering og like muligheter for alle	3
1.2 Kampen mot rasisme	4
1.3 Mennesker med funksjonsnedsettelse	5
1.4 Fattigdom og økonomisk utenforskap	5
1.5 En ansvarlig flyktningpolitikk	6
1.6 Livssyn	6
2. Klima og miljø, nærings- og lokalutvikling	7
2.1 Klima og miljø	7
2.2 Økonomisk bærekraft	8
2.3 Grønn næringspolitikk	8
2.4 Ansvarlig forbruk og produksjon	10
3. Samferdsel	11
3.1 Veger i Innlandet	11
3.2 Kollektivtrafikk	12
4. God oppvekst og utdanning	13
4.1 God omsorg	13
4.2 Trygt og godt skolemiljø	13
4.3 Frafall i videregående opplæring	13
4.4 Fagopplæring	14
4.5 Voksenopplæring	15
5. God helse og livskvalitet	16
5.1 Folkehelse	16
5.2 Et styrket offentlig helsevesen	17
5.3 Eldreomsorg	17
5.4 Tannhelse	18
6. Kultur, frivillighet og idrett	19
6.1 Kultur og idrett	19
6.2 Frivillighet	19
6.3 Møteplasser	20

PARTIET SENTRUM INNLANDET, HOVEDSAKER

1. Bekjempe alle former for utenforskap og diskriminering. Fremme verdien av mangfold.
2. Grønn vekst og næringsutvikling i hele fylket.
3. Bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre.
4. Styrke bosetting og utvikling av arbeidsplasser i hele fylket.
5. Inkluderende og gode utdanningsmuligheter. Styrke fagopplæring for å få flere unge ut i arbeidslivet.
6. Universelt kollektivtilbud som binder fylket sammen.
7. Økt satsing på gang- og sykkelveier, lademuligheter for el-biler, gode fylkesveger og god trafikksikkerhet.
8. Eldre skal leve gode liv i hele fylket. Styrke det offentlige helsevesenet, herunder psykisk helsetilbud.
9. Økt offentlig finansiering av tannhelsetjenesten.
10. Utvikle samskapingsmodeller med frivilligheten og styrke satsingen på åpne møteplasser for barn og unge.

Bli medlem:

1. Utenforskap, mangfold og bærekraftsmål

Partiet Sentrum setter mennesker og bærekraft først. Vi bygger vår politikk på menneskerettighetene og FNs bærekraftsmål. Vi ønsker en bærekraftig utvikling som tilfredsstillende dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter og behov.

Vi er blokkuavhengige og livssynsåpne. Vi vil ha et rettferdig samfunn med plass til alle. Mennesker er en ressurs og mangfold er en styrke.

Sammen med klimaendringene og tap av natur, er voksende utenforskap vår tids største samfunns- og bærekraftsutfordring. Det gir fravær av håp, redusert livskvalitet og mangel på muligheter til å endre egen situasjon. Samfunnet mister verdifulle ressurser.

Partiet Sentrum vil stå opp mot all diskriminering. Kampen mot utenforskap, for like rettigheter og muligheter for alle, er vår sak nummer en.

1.1 Fellesskap, inkludering og like muligheter for alle

Partiet Sentrum fremmer verdien av mangfold. Alle mennesker har behov for anerkjennelse, respekt og tilhørighet. Samfunnet må bygge på styrken av at vi er forskjellige, har ulike evner og egenskaper.

Sosialt fellesskap er en viktig ramme for læring og utvikling, for både barn, unge og voksne. Fellesskapet må være et rom der alle kan være seg selv. Vi vil sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for å leve livet sitt. Å skape god livskvalitet og meningsfulle liv for alle handler grunnleggende om menneskerettigheter og sosial rettferdighet.

En viktig nøkkel for inkludering i Innlandet er et velutviklet og inkluderende arbeidsliv med plass for alle. Helseutfordringer, manglende kompetanse, lavinntekt, diskriminering, dårlig arbeidsmiljø eller ufrivillig deltid kan være årsaker til at personer faller fra eller står utenfor arbeidslivet.

Ungt utenforskap

Unge som står utenfor arbeid, utdanning og opplæring kan være et problem for samfunnet og den enkelte. Mange unge i utenforskap har lav utdanning, svak sosioøkonomisk bakgrunn og psykiske helseproblemer.

Arbeid og utdanning er ofte en kilde til sosiale relasjoner, læring og identitet. Utenforskap over tid kan gi psykiske helseutfordringer og utdatert kompetanse som gjør det vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet.

De siste ti årene har andelen personer i alder 15–29 år som verken deltar i arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak ligget på mellom 10 og 11 % i Innlandet.

Fylkeskommunen må spille på lag med innbyggerne, med kommunene og andre aktører for å skape gode inkluderingsarenaer. For å tiltrekke oss flere innbyggere i Innlandet, og som skal leve gode liv i hele fylkeskommunen, må vi beholde og skape arbeidsplasser og gode kommuner som folk vil bo i.

Retten til en trygg og inkluderende russefeiring må opp på den politiske dagsorden. Flere og flere elever opplever ekskludering og utenforskap både i og utenfor skoletiden.

Kostnadspresset for deltakelse i russefeiringen har økt til skyhøye nivåer. Det er behov for å endre ordensreglement ved alle videregående skoler. Det må jobbes med holdninger og det må sees på russetidens lengde, innhold, russebuskultur, kostnader, rusmisbruk og svekking av avgangskarakterer og eksamen.

Partiet Sentrum vil:

- arbeide for et inkluderende samfunn uavhengig av kjønn, etnisitet, religion- og livssyn, sosial/økonomisk klasse, kjønnsidentitet, seksuell orientering og funksjonsevne.
- bidra til å skape et samfunn med små sosiale forskjeller og et inkluderende arbeidsliv med plass for alle.
- sikre et godt velferdssamfunn gjennom samskaping mellom gode samfunnsordninger og private initiativ.
- øke kunnskapsnivået om nasjonale minoriteter.
- sikre at de som ikke kan benytte seg av digitale tjenester gis mulighet for fysiske møter for å få utført tjenester.
- sikre at russetiden skal være trygg og inkluderende for alle.

1.2 Kampen mot rasisme

Rasisme skaper avmaktfølelse, kan gi negative helseeffekter og hemme skoleprestasjoner, videre utdanning og arbeidsmuligheter. Lokalmiljø, sivilsamfunn og arbeidsliv må arbeide med å fjerne all trakassering. Eksempelvis medfører diskriminering i ansettelsesprosesser at kvalifiserte personer med minoritetsbakgrunn har vanskeligere for å komme seg inn i arbeidslivet. Det utfordrer grunnleggende likhetsidealer i det norske samfunnet og må tas alvorlig. Innvandring er viktig for Innlandet. Personer med innvandrerbakgrunn opplever mer diskriminering enn andre i befolkningen.

Partiet Sentrum vil:

- bryte ned barrierer som gjør at ikke alle har like god tilgang til mulighetene i samfunnet.
- politikere skal ha mot til å påpeke rasisme der det skjer, og bruke sin makt og innflytelse til å motarbeide den.

1.3 Mennesker med funksjonsnedsettelse

Partiet Sentrum arbeider for et funksjonsfremmende og universelt samfunn. Alle mennesker skal få bidra med sine ressurser. Vi vil ha et arbeidsliv hvor alle kan delta i et mangfoldig fellesskap.

Mer enn 100.000 mennesker med nedsatt funksjonsevne står utenfor arbeidslivet. Eksempelvis står en stor andel døve/tegnspråkbrukere i alle aldre utenfor arbeidsmarkedet, er uføretrygdet og flere sliter med psykisk uhelse.

Det nye arbeids- og kompetansesenteret må tilføres ressurser for å sysselsette flere samt kunne forberede flere for deltakelse i ordinært arbeidsliv. Fylkeskommunen som arbeidsgiver bør gi arbeid til mange flere enn de gjør i dag.

Vi vil gjøre hverdagen enklere for familier som har barn med alvorlig sykdom, skade eller funksjonsnedsettelse. Et tydelig lovverk som sikrer pårørende og omsorgspersoner rett på omsorgsstønad må på plass, frem til så er skjedd, må fylkeskommunen være tydelig på lokal praksis.

Partiet Sentrum vil kjempe for å få CRPD (FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne) inn i menneskerettighetsloven. Frem til det er gjort nasjonalt, vil vi legge disse rettighetene til grunn lokalt. Vi vil at alle skal ha like gode og reelle muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse. Retten til å bestemme over eget liv skal styrkes.

Utviklingen av universell utforming av bygg, byrom, IKT går sakte til tross for at krav og målsettinger har stått på dagsorden i mange år. Innlandet fylkeskommune må utarbeide en handlingsplan som bidrar til framdrift på området der skolene bør prioriteres spesielt.

Partiet Sentrum vil:

- at flere med funksjonsnedsettelse skal gis mulighet for et arbeid som oppleves meningsfullt, for arbeidsrettede aktiviteter og dagtilbud.
- arbeide målrettet for at døve/ tegnspråkbrukere skal ha likeverdig tilgang til arbeidslivet.
- at universell tilgjengelighet skal hensyntas i all arealplanlegging og årlig følges opp i budsjettbehandlingen.
- at videregående skoler settes i stand til å sikre at elever med funksjonsnedsettelse får oppfylt sin lovfestede rett til undervisning.
- sikre rettigheter til alle med nedsatt funksjonsevne gjennom å gjøre CRPD til lokal praksis i fylkeskommunen.

1.4 Fattigdom og økonomisk utenforskap

Et økende antall barn vokser opp i vedvarende lavinntekt i Norge. Fattigdom begrenser valgmuligheter og innflytelse på livssituasjon og samfunnsdeltakelse.

Lave inntektsmuligheter øker belastningen på familieliv, relasjoner og helsesituasjon. Dårlige og dyre utleieboliger, økt prisvekst og høye strømpriser forsterker vanskelighetene og medfører flere "nyfattige."

Manglende tilknytning til arbeidslivet er hovedårsaken til fattigdom. Å sørge for at flest mulig er i arbeid og har en bærekraftig inntekt er det viktigste virkemidlet for å få mennesker ut av lavinntekt.

Partiet Sentrum vil:

- jobbe for å redusere antall husholdninger med vedvarende lavinntekt.
- øke innsatsen overfor unge som verken er i utdanning eller arbeid.

1.5 En ansvarlig flyktningspolitikk

Partiet Sentrum vil aktivt jobbe for en ansvarlig og respektfull flyktningspolitikk, både i praktisk politikk og i retorikk. Flyktninger kommer fra utrygghet. De skal føle seg trygge i norske lokalsamfunn. Likeverdig deltakelse i kultur og fritidsaktiviteter skaper felles forståelse av samfunnets verdier og er inkluderende.

Blant personer med innvandrerbakgrunn er det en større andel unge i utenforskap enn i befolkningen ellers. I 2021 var 22 % av innvandrere i alderen 15–29 år utenfor arbeid, utdanning og tiltak i Innlandet.

Felles språk er den viktigste forutsetningen for menneskelig kontakt, vennskap, kulturforståelse, skolegang og arbeidsliv. For fullverdig deltakelse i arbeidslivet er det avgjørende med norskopplæring på arbeidsplasser, voksenopplæring samt muligheter for videregående skole og høyere utdanning. Partiet Sentrum vil være pådriver for samskaping mellom offentlige instanser som sikrer et godt utdanningsløp for voksne med minoritetsspråklig bakgrunn.

Innlandet fylke skal jobbe for at papirløse skal få rett til å kunne jobbe, ta utdanning og få nødvendig helsehjelp mens de er i Norge.

Partiet Sentrum vil:

- tilpasse opplæring og innføring i norsk og samfunnskunnskap for alle flyktninger, også etter endt introduksjonsprogram for de som trenger det.
- gi kulturtilpassede introduksjonsmoduler og foreldreveiledning på morsmål.
- tilby arbeidskvalifiserende kurs med kort vei til arbeidsmarkedet.

1.6 Livssyn

Partiet Sentrum er et livssynsåpent parti. Vi har ingen tilknytning til noen bestemt religion eller livssyn. Religiøs tilknytning er en menneskerett. I et mangfoldig Norge mener vi det er fellesskapets rolle å sørge for at livssyn får sin naturlige plass også i det offentlige rom. Det forutsetter at det ikke går på bekostning av andre menneskerettigheter.

Partiet Sentrum vil:

- at trossamfunn får tilgang til offentlige rom der det trengs.
- bidra til nødvendig vedlikehold av livssynsrelaterte kulturminner og viktige bygninger.
- styrke livssynsdialog på tvers av religioner og livssyn.

2. Klima og miljø, nærings- og lokalutvikling

Partiet Sentrum vil bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

2.1 Klima og miljø

Partiet Sentrum ønsker en forsterket klimainnsats som tar utfordringene på alvor. Vi vil at forpliktende mål skal vedtas sammen med virkemidler som kan hjelpe oss å nå dem.

Partiet Sentrum vil arbeide for å oppnå målet om 55 prosent utslippskutt innen 2030, og samtidig skape konkurransekraft for næringslivet.

Innlandet skal ha en ledende posisjon i omstillingen til bruk og produksjon av fornybar energi. Vi skal ta vare på miljø og naturmangfold gjennom bærekraftig forvaltning. Energibalansen må sikres gjennom en skånsom utbygging av vann, sol, vindenergi samt nye energiløsninger.

Innlandet skal være en pådriver for å velge grønne løsninger uten utslipp innen bygg og anlegg og transport. Vi må ta vare på naturen og artsmangfoldet gjennom å redusere inngrep i naturen. Fylkeskommunen må bidra til færre dispensasjoner i arealforvaltning og større vern av naturområder.

En bærekraftig utvikling av klima, energi og miljø krever god og helhetlig planlegging. FNs bærekraftsmål skal legges til grunn for arbeidet med nye regionale planer, budsjetter og utviklingsarbeid.

Om hele Innlandet med sine bygder, tettsteder og byer skal være attraktive for bolig- og næringsutvikling, må vi ta høyde for at utfordringene er ulike.

Partiet Sentrum vil:

- at Innlandet fylkeskommune skal være en foregangskommune for å nå bærekraftsmålene.
- at utslippet av klimagasser reduseres i tråd med nasjonale mål på minst 55 % innen 2030 (i forhold til 1990-tall).
- at fylkeskommunens regionale plan for klima, energi og miljø er offensiv, bygger på bærekraftsmålene og er forpliktende med tallfestet utslippskutt.
- at fylkeskommunen utarbeider arealregnskap og naturregnskap som grunnlag for beslutning i arealbruk og planarbeid.
- kombinere en bærekraftig verdiskapning og en aktiv klimapolitikk som reduserer fotavtrykk og tap av natur- og artsmangfold.
- redusere arealbruksendringer som fører til nedbygging av skog, myr og urørt natur.
- være restriktiv til nye områder for fritidsbebyggelse.
- ha en skånsom utbygging av vann, sol og vindenergi.
- jobbe for nye energiløsninger.

- bidra til rene vannveier, slik at ikke havet blir endepunkt for forurensning.
- at fylkeskommunen optimaliserer utnyttelsen av eksisterende bygg og at det alltid skal vurderes gjenbruk/rehabilitering av bygg før det fattes nye, store investeringsbeslutninger.
- at ved offentlige nybygg og renoveringer skal energiøkonomisering og fornybar energiproduksjon være sentralt.
- at fylkeskommunens bygg skal forsyne seg selv med lokale energikilder. Der det ikke er mulig skal det iverksettes energibesparende tiltak som varmepumper og lignende.
- at det utarbeides en støtteordning for at det skal være enkelt og lønnsomt å velge solceller på både private- og næringsbygg, hytter samt bygg til lag og foreninger.

2.2 Økonomisk bærekraft

Ansvarlig politikk handler om å prioritere innenfor tilgjengelige ressurser. Kommunale og fylkeskommunale planer må være helhetlige og realistiske med strategiske styringsmål. De faktiske rammebetingelsene danner grunnlaget for valg og prioriteringer som må tas for å levere bærekraftige tjenester.

En forutsetning er balanserte driftsbudsjett og etterlevelse av handlingsregelen for gjeld og låneopptak. Partiet Sentrum Innlandet ønsker styringsparametere og handlingsregler for budsjettering i fylkestinget.

De interne forutsetningene for økonomisk bærekraft i Innlandet har forverret seg. Den videregående skolestrukturen er dimensjonert etter elevtall 10 år tilbake i tid. Vedlikeholdsetterslepet på veier og bruer øker. Kollektivtrafikken har et fall i antallet brukere.

Eksterne forutsetninger som stigende kraftpriser, økt rentenivå og prisøkning på mat og forbruksvarer må hensyntas i fremtidens utforming av politikk.

Folkets penger må forvaltes på en trygg og forsvarlig måte for dagens befolkning og for kommende generasjoner.

Partiet Sentrum vil:

- at fylkestinget vedtar handlingsregler for fremtidig økonomiplanarbeid som vil gi Innlandet fylke en bærekraftig økonomi.
- ha regler for netto driftsresultat, disponering av driftsresultat, egenfinansieringsgrad på investeringer, gjeldsgrad og avsetninger til fond.
- at fremtidige budsjetter innehar prognoser for økonomiplanen basert på SSB framskrivinger, da også for utvikling i nasjonal og global økonomi.

2.3 Grønn næringspolitikk

Næringspolitikken skal stimulere til økt verdiskaping, flere arbeidsplasser og et godt handels- og servicetilbud til innbyggere og tilreisende. For å opprettholde konkurransekraft og økt verdiskaping må det en omstilling til for å danne grunnlag for styrket bosetting og utvikling av arbeidsplasser i hele fylket.

Landbruk er en sentral næring i Innlandet og står for 30 prosent av landets totale jordbruksproduksjon. Innlandet er Norges største skogfylke med 40 prosent av avvirkningen fra de norske skogene. Dette er viktige næringer som må sikres bæredyktighet. Partiet Sentrum tar den norske bonden på alvor. Vi ønsker et levedyktig landbruk basert på lokale, bærekraftige ressurser. Morgendagens bonde må kunne leve av, og ikke for, å være bonde.

Partiet Sentrum vil jobbe for å videreutvikle samarbeidet mellom offentlige og private aktører for å sikre at arbeidet med grønn omstilling i Innlandet skaper nye muligheter og nye næringer. Vi vil jobbe for å beholde og utvikle nye arbeidsplasser og næringer. Gjennom å styrke gründermiljø og videreutvikle satsingen på næringsrådgivere og støtteapparat i fylkeskommunen blir det enklere å satse og å etablere seg i Innlandet.

Vi vil jobbe for å utvikle og fremme Innlandet som IT-fylke. Det finnes flere gode miljøer innen IT i regionen.

For å skape en bærekraftig ressursforvaltning som gir utvikling og nye arbeidsplasser må det satses på nyskapende, grønn næringspolitikk.

Innlandet fylkeskommune har, som en betydelig innkjøper, mulighet til å legge føringer for sirkulære og miljøvennlige løsninger. Innlandet må redusere klima- og miljøfotavtrykket vesentlig fra innkjøp og bruk av varer og tjenester. Tydelige målsettinger om klimaavtrykk og utslippsnivå vil gi gode insentiv for leverandører og tilbydere.

Partiet Sentrum vil:

- etablere et grønt næringsfond som skal satse på omstilling.
- at fylkeskommunen vedtar en grønn vekst- og utviklingsstrategi.
- sikre et levedyktig landbruk som evner å produsere sunn og bærekraftig mat.
- gjøre fylkeskommunen attraktiv for nyetableringer gjennom effektive og raske planprosesser.
- at dialog og samarbeid med næringslivet er forankret i fylkeskommunens administrative og politisk ledelse.
- sikre nyskaping av arbeidsplasser gjennom en aktiv næringspolitikk innen grønn sektor.
- at fylkeskommunen bruker sin innkjøpsmakt til å styrke et bærekraftig næringsliv.
- at bærekraft og innovasjon skal vektlegges for innkjøp og i tjenesteanbud.
- gjøre det enklere for mindre, lokale bedrifter å kunne konkurrere om leveranser til fylket og kommunene.
- at fylkeskommunen skal benytte reguleringsplaner og andre tiltak for å stimulere private utbyggere til energieffektivisering og å etablere nye fornybare energikilder.
- styrke markedsføringen av og satsingen på Innlandet som bo- og arbeidssted.
- at det skal satses på forskning, innovasjon og grønt næringsliv.
- øke samspillet mellom kommuner, næringsliv og høyskoler.
- at fylkeskommunen gjennom partnerskap med næringslivet plasserer Innlandet lengst framme i utvikling av ny teknologi.
- at aktører i Innlandet får større nasjonal betydning og synlighet.

2.4 Ansvarlig forbruk og produksjon

Partiet Sentrum vil sikre bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre gjennom å gjøre mer med mindre ressurser. For å nå målene om lavutslippøkonomi og et bærekraftig forbruks- og produksjonsmønster må ressurser brukes effektivt for å gi samfunnet høyest mulig verdi og gi lengst mulig nytte. Dette kan oppnås gjennom design for forlenget levetid, økt gjenbruk, reparasjon, oppgradering og materialgjenvinning.

Utvikling mot en sirkulær økonomi vil gi grunnlag for økt konkurransekraft i etablerte virksomheter samtidig som det skapes nye lokale næringsvirksomheter og arbeidsplasser.

I likhet med privatpersoner må bedrifter pålegges søppelhåndtering gjennom å benytte seg av renovasjonsselskap sine tjenester. Det må legges til rette for at kunder og gjester skal kunne sortere avfall. Der det er mulig skal leverandører som tilbyr mest mulig klima- og miljøvennlige løsninger inklusiv gjenbruk velges i fylkeskommunale anbudskonkurranser.

Partiet Sentrum vil:

- at fylkeskommunen skal ha en handlingsplan for sirkulær økonomi og gjenbruk.
- gjennomføre tiltak for å stimulere til økt kildesortering, gjenbruk og reparasjon.
- at fylkeskommunens innkjøpsregler gir rom for gjenbruk samt gir mulighet for nyetablerte gründerbedrifter med særlige innovative løsninger å delta i anbud og tjenesteleveranser.
- at kildesortering innføres hos alle bedrifter i Innlandet.

3. Samferdsel

Partiet Sentrum er opptatt av at infrastruktur må være på plass for at samfunnet skal fungere og være bærekraftig.

Innlandet er stort, og befolkningen bor spredt. God infrastruktur er nøkkelen for å opprettholde og videreutvikle bosetting og næringsliv i hele Innlandet. Gjennom å sikre gode veger, godt kollektivtilbud og bredbånd til alle vil det være mer attraktivt å bo i mindre sentrale strøk. Manglende digital infrastruktur kan ha fatale konsekvenser for samfunnssikkerhet og beredskap.

Partiet Sentrum vil

- ha levende lokalsamfunn med bærekraftige byer, tettsteder og bygder.
- styrke tilgangen til trygge, inkluderende og tilgjengelige grøntområder.
- øke satsingen på utvikling av gang- og sykkelveier, universell utforming av kollektivtransport og muligheter for å komme seg rundt i Innlandet med el-bil.
- jobbe for bedre ladeinfrastruktur for bil, buss og transport i hele fylket.
- fortsette utbygging av fiber/bredbånd for å hindre digital forskjellsbehandling.

3.1 Veger i Innlandet

Innlandet har mange gjennomfartsårer som knytter de ulike regionene og landsdelene sammen. 6800 km med fylkesveger utgjør den største andelen av det offentlige vegnettet.

Trafikksikkerhet, klimaendringer og mobilitet er utfordringer vi står overfor i Innlandet. Prioriteringene framover må rettes mot trafikksikre veger og et større fokus på myke trafikanter. Skoleveier i fylkeskommunen skal være trygge gjennom lave fartsgrenser, fotgjengerfelt, god skilting og oppmerkede veier for fotgjengere og syklist.

Partiet Sentrum Innlandet anerkjenner at det er et behov for bruk av bil i Innlandet for å ta del i arbeidsliv, foreningsliv og fritidsaktiviteter. Det er et stort etterslep på vedlikehold av fylkesveier og bruer som vi må jobbe for å ta igjen.

Partiet Sentrum vil:

- ha en høy trafikksikkerhet.
- nullvisjon om at ingen blir drept eller hardt skadd i trafikken.
- prioritere bærekraftig, trafikksikker og menneskevennlig by- og tettstedsutvikling framfor hastighet.
- at gang og sykkelveger skal være fullgode alternativ til å ta bilen og for å sikre de myke trafikantene.
- at flere fylkesveger får økt standard.

3.2 Kollektivtrafikk

Kollektivtrafikken i Innlandet har et fall i antallet brukere. Partiet Sentrum ønsker at innbyggere i Innlandet skal kunne bosette seg i hele fylkeskommunen og ha et godt kollektivtilbud. Det er behov for flere bussavganger og bredere rutenett.

Vi vil arbeide for at prisene på kollektivreiser skal holdes på et nivå som gir alle muligheten til å reise kollektivt. Vi ønsker å videreføre nåværende ordning med konkurranseutsetting av kontrakter for fylkeskommunal rutedrift.

Partiet Sentrum vil:

- satse på grønn mobilitet og et kollektivtilbud som binder fylket sammen.
- redusere priser på kollektiv transport slik at kollektivtilbudet foretrekkes fremfor bil.
- styrke ordningen med tilrettelagt transport (TT-kort).
- at alt kollektivt tilbud skal ha universell utforming som sikrer lik tilgang.
- ha et godt taxitilbud i hele fylket, som del av kollektivtransporten. Lovverket må strammes inn.
- bruke offentlige innkjøp til å fremme bruk av nullutslippsteknologi innen transport
- at fotgjengere, syklist og kollektivt skal ha hovedprioriteten i utvikling av bybildet, men uten å svekke tilgjengeligheten for dem som trenger bil.
- videreføre konkurranseutsetting av kontrakter for fylkeskommunal rutedrift.

4. God oppvekst og utdanning

Partiet Sentrum vil sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle

Det viktigste vi gjør som lokalsamfunn er å sørge for at alle barn og unge har et trygt og godt oppvekstmiljø med lik rett til god omsorg, helsetjenester, gode og trygge boforhold, deltakelse i lek, fritidsaktiviteter og en inkluderende og god utdanning.

4.1 God omsorg

Partiet Sentrum er opptatt av at barn og unge i hele fylkeskommunen skal ha en god oppvekst, at de mestrer hverdagen og opplever god fysisk og psykisk helse. Alle familieformer skal oppleve valgmulighet for organisering av familielivet.

Partiet Sentrum vil:

- fremme en familievennlig arbeidspolitikk.
- legge til rette for erfaringsutveksling mellom kommunene i fylket for å spre kunnskap om gode kommunale tiltak til det beste for barn, unge og deres familier.

4.2 Trygt og godt skolemiljø

Ifølge Utdanningsdirektoratet sin elevundersøkelse (2022) svarer elevene (7.trinn, 10.trinn og vg1) at de har et godt læringsmiljø med høy trivsel, støtte fra lærerne, faglig utfordring og mestring. Likevel oppgir flere elever enn tidligere at de ikke er motiverte for skolearbeid og andelen som opplever mobbing på alle trinn har økt. Elever på yrkesfaglige utdanningsprogram rapporterer om mer mobbing på skolen enn elever på studieforbereende. Forskjellen har vært synlig over flere år.

Partiet Sentrum vil:

- sikre at alle elever skal oppleve et trygt og godt skolemiljø.
- opprettholde fokuset på arbeid mot mobbing i videregående utdanning.
- skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring.

4.3 Frafall i videregående opplæring

I Innlandet begynner nesten alle ungdommer (over 98%) fra hvert årskull på videregående etter grunnskolen, og rundt 80 % av dem fullfører i løpet av fem/seks år. Rundt 10 % av unge i alderen 15–29 år i Innlandet står i dag utenfor både skole, opplæring og arbeid.

Betydningen av å gjennomføre videregående skole blir stadig større. Frafall fra utdanning og arbeidsliv gir økt risiko for dårlige levekår og helseplager. Utenforskap i ung alder kan gi svak tilknytning til arbeidsmarkedet videre i livet. Annenhver elev som ikke fullfører og består videregående opplæring blir avhengig av langvarige offentlige ytelser.

Personer med lite utdanning er sårbare for å falle ut av arbeidsmarkedet ved omstillinger. Svakt læringsutbytte får store konsekvenser for videre muligheter innen utdanning og yrkesliv.

En av fylkeskommunens viktigste oppgaver er å sørge for å hindre frafall i videregående skole. De som likevel havner utenfor arbeidslivet etter utdanning, må få den bistand de trenger for best mulig å mestre eget liv og være aktive deltakere i arbeid og samfunnsliv.

Partiet Sentrum Innlandet vil ivareta og satse på lærerne, både når det gjelder etter- og videreutdanning og fulltidsstillinger.

I innlandet har vi en videregående skolestruktur som er dimensjonert etter elevtallet for over 10 år siden. Det er behov for en ny skolestruktur som ivaretar dagens behov og læreplaner.

Partiet Sentrum vil:

- sikre en rettferdig utdanning som fremmer muligheter for livslang læring for alle.
- redusere frafall i videregående skole.
- at alle innbyggerne skal ha tilbud om gode og tilpassede utdanningsløp.
- ha flere helse- og sosialfaglige yrkesgrupper inn i skolen for å ivareta sårbare elever.
- styrke rådgivningstjenesten i videregående skole for å veilede ungdom inn i utdanningsløp samfunnet trenger.
- at lærerne skal ha rammer som gjør det mulig å ivareta elevenes behov.
- formalisere samarbeidet mellom ungdomsskole og videregående skole for å redusere feilvalg av utdanningsforløp.
- styrke Oppfølgingstjenesten og Pedagogisk-psykologisk tjeneste.
- beholde muligheten for å gå videregående utdanning over fire år og videreføre mulighet til et påbyggingsår.
- ha et desentralisert utdanningstilbud som sikrer et tilbud nær der elevene bor.

4.4 Fagopplæring

Arbeidslivet har stort behov for personer med yrkesfaglig utdanning. Norge trenger kompetanse i næringslivet både i dag og i fremtiden. Fagskolen gir i dag et godt tilbud som det offentlige og næringslivet etterspør.

Tidlig i elev-løpet er det viktig med et tett samspill mellom kommune/lærebedrift, skole, og opplæringskontor for å planlegge og kvalitetssikre opplæringen, skape felles forståelse, for sammenhengen mellom teori og praksis slik at elevene er best mulig rustet til både læretid og fagbrev.

Partiet Sentrum Innlandet vil styrke fokuset på gründerskap og næringsliv i skolen. Skal vi lykkes med jobb til alle i fremtiden er vi avhengig av at flere tør å satse og starte bedrift.

Partiet Sentrum vil:

- styrke yrkesfagene og yrkesfaglig retning for å sikre at flere får plass på ønsket utdanningsprogram.

- hindre frafall av elever med praktiske egenskaper og interesser gjennom mer praktisk orienterte kompetansemål, både i praktisk- estetiske fag og i tradisjonelt teoretiske fag.
- at inntaksordningene i videregående opplæring i størst mulig grad skal gi alle elever likeverdige muligheter til å velge utdanningsprogram og skole ut fra evner og interesser.
- sikre en fortsatt god utvikling av fagskolen som svarer til fremtidens behov.
- styrke tilgangen til fylkeskommunale lærlingeplasser.
- styrke samarbeidet mellom skole og næringsliv med tanke på innovasjon og entreprenørskap.
- at entreprenørskap, koding og dataspilling (e-sport) bør få mer anerkjennelse i skolen.

4.5 Voksenopplæring

Utdanningsnivået blant den voksne befolkningen i Innlandet er lavere enn nasjonalt. Rundt 3 av 10 voksne i Innlandet har ikke fullført videregående opplæring.

Fylket har ansvar for å gi alle i aldersgruppen 16-24 år mulighet til å oppnå yrkeskompetanse, studiekompetanse eller planlagt grunnkompetanse. I tillegg er det fylkeskommunen sitt ansvar å gi voksne mulighet til å kvalifisere seg.

Kommunene og fylkeskommunene har ansvar for at voksne innvandrere får opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Partiet Sentrum vil:

- ha et fleksibelt utdanningsløp for både unge og voksne for å sikre at flere fullfører utdanning og oppdaterer sin kompetanse undervegs i yrkeslivet.
- videreutvikle fylkets nettbaserte opplæringstilbud og utvide antall skoler som tilbyr voksenopplæring.

5. God helse og livskvalitet

Partiet Sentrum vil sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder.

God helse er en grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å nå sitt fulle potensiale. Hvordan helsen vår er, påvirkes av miljø, økonomi og sosiale forhold. Partiet Sentrum er opptatt av å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.

Helsetilstanden i Norge er i all hovedsak god, og forventet levealder øker. I Innlandet opplever størstedelen av befolkningen høy grad av trivsel. Likevel er det utfordringer knyttet til sosial og økonomisk ulikhet.

5.1 Folkehelse

Folkehelsebegrepet brukes for å beskrive befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i befolkningen. Folkehelsearbeid handler om å skape gode oppvekstsvilkår, forebygge sykdom og skader. Det handler om å utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytte mot helsetrusler og fremme fellesskap, trygghet, inkludering og deltakelse.

Oversikt over helsetilstanden

Fylkeskommunen har ansvar for å fremme helse i befolkningen. For å kunne iverksette forbedringstiltak må fylkeskommunen ha oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer.

Innlandet skal ha en samfunnsutvikling som fremmer trivsel, god livskvalitet og god folkehelse for alle. Med kunnskap og forebygging kan det ytes kostnadseffektive tiltak til det beste for enkeltindividet, for samfunnet og for folkehelsen.

Partiet Sentrum ønsker å bygge Innlandet og ta i bruk mulighetene på tvers av kommunegrensene, forvaltningsnivåer og sektorer med satsingsområdene: Innbyggere, inkludering, innovasjon og infrastruktur. Levende byer, tettsteder og bygder der innbyggerne trives og har tilhørighet, har betydning for helse og livskvalitet. Vi må utjevne forskjellene, og bidra til at innbyggerne har det godt i alle deler av fylket.

Psykiske plager og lidelser er noen av våre største folkehelseutfordringer. Det er behov for å sette søkelyset på hvordan fremme psykisk helse i befolkningen. Psykisk helse må sees på i et helsefremmende perspektiv og ikke ut fra et sykdoms- og plageperspektiv. Det sees på faktorer i miljøet som gjør at folk trives, har det bra, og har god livskvalitet.

Ungdataundersøkelsen viser at de fleste unge i fylket er sunne. De trener eller deltar i idrettslige/kulturelle aktiviteter, spiser sunt, drikker lite alkohol, trives på skolen og i lokalmiljøet. Likevel ser vi fra analyser på livsstil koblet til opplevelse av familieøkonomi at det er store sosiale forskjeller også i livsstil og trivsel.

Folkehelse- og levekårsundersøkelser viser klare sosioøkonomiske forskjeller på en rekke livsstilsområder. Desto høyere utdanning og inntekt desto bedre kosthold, mer fysisk aktivitet, mindre tobakk, mer deltagelse i aktiviteter, på møteplasser og i lag og foreninger.

Partiet Sentrum vil:

- sikre god kobling mellom folkehelsearbeidet og det fylkeskommunale planarbeidet.
- styrke helsetjenesten i videregående opplæring.
- prioritere psykisk helsefremmende og livsmestrende lavterskeltiltak i videregående opplæring.
- styrke samarbeid mellom fylkeskommunale tilbud, spesialisthelsetjenesten og kommunale tilbud for å gi ungdom et fullverdig og godt lokalt tilbud.
- prioritere brede befolkningsrettede tiltak som frivillig sektor.

5.2 Et styrket offentlig helsevesen

I møte med helsetjenesten må hver og en bli sett, hørt og forstått som hele mennesker. En forsterkning av det offentlige helsetilbudet, spesielt lavterskel - og forebyggende tjenester, vil redusere bruken av en kostnadskreven spesialisert tjeneste og sørge for at flere makter å stå i jobb.

Partiet Sentrum vil ha en offentlig helsetjeneste med like god kvalitet for alle, og bremse utviklingen av sosiale forskjeller i helse. Rus- og psykiske helseplager blant ungdom er en folkehelseutfordring. Lett tilgjengelige og fleksible tjenester er en forutsetning for å nå inn med rett hjelp.

Partiet Sentrum vil:

- styrke det offentlige helsevesenet, herunder det psykiske helsetilbudet, spesielt blant barn og unge.
- styrke det forebyggende helsearbeidet.
- styrke habilitering- og rehabiliteringsfeltet.
- styrke lavterskeltilbud til ungdom og unge voksne.
- sikre en helhetlig oppfølging av ungdom med rus- og psykiske helseutfordringer.

5.3 Eldreomsorg

Alder er erfaring, innsikt og klokskap. Det er en viktig ressurs for samfunnsfellesskapet.

Eldre har aldri vært friskere enn i dag. De har høy utdanning og lever lengre. En aldersvennlig politikk handler om å legge til rette for at eldre kan leve gode liv, mestre hverdagen og få bidra så lenge det er et ønske. Eldre skal føle seg trygge og ha muligheter for meningsfull aktivitet og sosiale relasjoner.

Partiet Sentrum Innlandet vil fremme en aldersvennlig politikk der eldres egne ressurser i større grad tas i bruk. Det vil fremme bedre helse, og utsette behovet for profesjonelle helse- og omsorgstjenester.

Eldre som har behov for det skal bli godt tatt vare på. Vi ønsker at eldre i hele fylkeskommunen skal kunne bo hjemme og ha tilgang til gode tjenester så lenge det er et ønske og er forsvarlig.

Det er stor mangel på tegnspråklig kompetanse på eldre- og sykehjem. Døve/ tegnspråkbrukere sitter ensomme uten mulighet for kommunikasjon og samhandling med omverdenen. Dette er brudd på menneskerettighetene. Det er sterkt behov for en holdningsendring og kompetanseheving i helsesektoren for å forstå eldre døves behov og rettigheter til et likeverdig omsorgstilbud.

Partiet Sentrum vil:

- fremme en aldersvennlig politikk der Eldres egne ressurser i større grad tas i bruk
- at eldre skal føle seg trygge og ha muligheter for meningsfull aktivitet og sosiale relasjoner, også gjennom et godt kulturtilbud.
- at eldre som har behov for helse- og omsorgstjenester skal ha de riktige tjenestene i tilstrekkelig omfang og til rett tid uavhengig av bostedskommune.
- redusere bruk av ufrivillig deltid i eldreomsorgen.
- sikre reell valgfrihet til sykehjem i et tegnspråklig miljø på tvers av kommunegrensener gjennom statlig tilskuddsordning for regionale/ fylkesvise tegnspråklige sykehjem/ avdeling på sykehjem.

5.4 Tannhelse

Tannhelsen hos barn og unge i Innlandet er god. Få barn har hull i tennene. Innlandet fylke har jobbet systematisk med forebyggende tannbehandling i mange år. Det er investert i moderne og riktig utstyr, materialer og ansatte får opplæring og kompetanseutvikling.

Tannhelsen påvirker livskvalitet og er viktig for å kunne tygge maten, kunne snakke riktig og for å kunne føle seg vel i omgang med andre.

Det er stor sosial ulikhet i tannhelse. Dette forsterkes ved at folketrygdens stønadsordning stadig svekkes gjennom kutt. Pasienter med ulike sykdomsbilder og diagnoser må selv ta regningen med økte egenandeler og flere har ikke råd til å få behandlingen de trenger. Dette rammer de mest sårbare og fører i siste ende til større kostnader både for enkelte og for samfunnet.

Det er behov for økt offentlig finansiering av tannhelsetjenesten. Folketrygdens stønadsordning må styrkes og utvides, slik at sosial ulikhet i tannhelse kan utjevnes og hele befolkningen sikres tilgang til nødvendige tannhelsetjenester. Ingen skal måtte betale mer for nødvendige tannhelsetjenester enn for andre nødvendige helsetjenester. Hele befolkningen skal sikres tilgang til nødvendige tannhelsetjenester slik at de sosiale forskjellene i tannhelse utjevnes.

Partiet Sentrum vil:

- videreføre dagens fylkeskommunale tannhelsetjeneste.
- styrke den offentlige tannhelsetjenesten og folketrygdens stønadsordning.
- at retten til trygdestønad skal følge pasienten og ikke bortfalle som følge av rettigheter etter annet lovverk.

6. Kultur, frivillighet og idrett

Partiet Sentrum vil at byer og lokalsamfunn skal være inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.

Vi er opptatt av et mangfoldig kulturliv med både profesjonelle aktører og frivillige lag og foreninger, idrett, friluftsliv og kunst- og kulturliv. Vi vil jobbe for at det rike kulturlivet i Innlandet gir rom for et enda bredere mangfold. Sosialt utenforskap og lavinntekt forhindrer mange i å delta i kulturlivet og utfolde seg i fritidsaktiviteter.

6.1 Kultur og idrett

Kultur- og idrettsarrangementer, kulturnæringen, leverandører, arenaer og scener har stor betydning for fylkeskommunen. Innbyggere og turister nyter godt av tilbudene. Det er viktig å ivareta og videreutvikle tilbudene slik at flere delta og skape nye arenaer og arrangement. Partiet Sentrum Innlandet vil bidra til å støtte og utvikle arrangementer som setter Innlandet på kartet.

Partiet Sentrum vil:

- legge til rette for alle skal kunne delta i kultur, idrett og frivillighet uavhengig av økonomi og bakgrunn.
- stimulere til fysisk aktivitet gjennom å bygge ut nærmiljøanlegg, turløyper og utendørs treningsanlegg som er tilgjengelige for alle.
- legge til rette for egenorganisert idrett, bl.a. ved å benytte flerbrukshaller til uorganisert idrett og fritidstilbud for barn og unge.

6.2 Frivillighet

Frivilligheten har lange tradisjoner og står sterkt i Norge. De ideelle og frivillige organisasjonene fyller viktige funksjoner og bidrar til utvikling av demokratiet.

Frivilligheten har en egenverdi. Det å være frivillig gir sterkere fellesskap, forebygger utenforskap og er en viktig lærings- og inkluderingsarena som gir rom for mangfold og tilhørighet. Innlandet fylke skal spille på lag med alle gode krefter for å få et inkluderende lokalmiljø.

Vi ønsker forutsigbare rammebetingelser og minst mulig byråkrati rundt frivillige arbeidet slik at organisasjonene skal bruke tiden på verdifulle aktiviteter.

Partiet Sentrum vil:

- videreutvikle samskappingsmodeller med frivilligheten for å styrke integrering og inkludering lokalt og regionalt.
- ha forutsigbare samarbeidsavtaler mellom fylkeskommunen og ideelle aktører.

6.3 Møteplasser

Alle barn og unge bør ha tilgang til møteplasser for utøvelse av hobbyer og fritidsinteresser på egne premisser sammen med jevnaldrende og likesinnede. Slike møteplasser er en stor ressurs for å skape vennskap, og bør støttes opp om på lik linje med idrett og andre fritidsinteresser.

Partiet Sentrum vil:

- styrke satsingen på gratis og tilgjengelige åpne møteplasser, med fokus på aktivitet og mestring, for og av barn og ungdom med tilstedeværelse av trygge voksne.
- at utleie skjer på like premisser, der all ungdomskultur bli ivaretatt, uavhengig av interesseområde.
- satse på videutvikling av dataspillkulturen som selvstendig kulturuttrykk, kunstform, næring og fritidsaktivitet.
- at offentlige tilbud tilpasses interesse for dataspill og analoge spill og annen kultur, både med kompetanse og riktig utstyr.

Bli medlem